

Baget Herms, Josep Maria. *Historia de la televisión en España.* Barcelona: Feed-back, 1993.

Al principi de l'any 1958, més d'un any abans de l'arribada de TVE a Barcelona, es podia veure un grup de persones davant de l'aparador d'una botiga d'electrodomèstics de la Via Laietana. Estaven mirant en una pantalla de TV el que, encara avui, és un dels màxims atractius de la programació televisiva: un partit de futbol. Les imatges arribaven d'Itàlia. Amb un dispositiu d'antena doble i gràcies al fet que la Mediterrània no és un obstacle per a la retransmissió, alguns ciutadans fretuosos de ser telespectadors podien veure la programació de la RAI. Sembla que el moment especialment actiu de les taques solars ho facilitava. És bo de saber que els astres són favorables a la nostra afeció a mirar cap enfora!

Això ens ho explica Josep M. Baget en el seu documentadíssim llibre. El llibre és una versió resumida de l'extens treball que va presentar a la UAB per accedir al grau de doctor. Abans de ser doctor, l'autor ja era reconegut com un savi en el camp de la TV. Els qui el coneixem i tenim la sort de gaudir de la seva conversa i els lectors de la seva columna diària a *La Vanguardia* sabem que ho sap tot. Podeu preguntar-li qualsevol cosa que vulgueu saber sobre la TV aquí o sobre la TV al món i segur que obtindreu resposta. Si llegiu el seu llibre, cosa que qualsevol persona interessada en la TV i/o en la història del franquisme ha de fer tan aviat com pugui, hi trobareu l'explicació de moltes de les vicissituds de la complexa experiència que van ser els primers vint anys de TVE. I, a més, hi trobareu ple de suggeriments per repensar el que va ser la dictadura. Trobareu respostes a preguntes que no havíeu pensat de fer i la lectura us provocarà noves preguntes, algunes sense resposta en el llibre.

El llibre és un llibre acadèmic en el sentit més positiu de l'expressió. El que li dona aquest caràcter és precisament la seva capacitat de generar inquietud intel·lectual en el lector; estimula el plantejament d'interrogants i ens deixa la tasca de resoldre'ls. Si bé és cla-

rament un llibre erudit, no hi trobem l'erudició aparent i massa òbvia que sol ser norma en els treballs de caire acadèmic. L'enorme quantitat d'informació està presentada d'una manera molt fluida, la qual cosa fa que llegim gairebé com si es tractés d'una novel·la d'aventures.

Aquesta informació prové essencialment de l'arxiu propi de Baget, de les infinites hores que ha passat davant de la pantalla i de la seva privilegiada memòria. La TV dels primers anys era en directe, no es conserven còpies dels programes. I pel que fa a les etapes de les quals podríem esperar disposar de material d'arxiu, el desordre o la manca de respecte per la pròpia història fa que aquest arxiu sigui pràcticament inexistent. Així és que en gran part el llibre és, també, la història de l'aventura professional del seu autor.

I l'autor ens fa participar en el seguit d'aventures que va implicar la posada en marxa de TVE. Ens fa pensar en el que significa endegar la utilització d'un nou llenguatge, el televisiu, en un moment en què qualsevol llenguatge, qualsevol exercici de la intel·ligència estava sota l'amenaça dels buròcrates de la dictadura.

Per sort, la dictadura i els seus vigilants tenien, al final dels anys cinquanta, moltes esclotxes, molts punts vulnerables. La posada en marxa de TVE va ser una aventura que mostra que l'exercici de la intel·ligència i de la voluntat basat en l'optimisme que dona la confiança de saber que els ciutadans-espectadors no han estat profundament i total guanyats per al règim, va permetre que TVE aconseguís una programació d'una qualitat homologable a la de les altres TV de l'època. És clar que els informatius no n'eren d'homologables; i també és clar, en l'explicació de Baget, que els ideòlegs del franquisme aconseguien de col·locar persones en llocs clau per garantir unes dosis d'ensinistrament. Però la lectura ens descobreix que, a vegades a través de la tradició surrealista, la democràcia treia el nas per les esclotxes. Així és que som davant d'un llibre reconfortant.

El llibre està ordenat cronològicament, per anys escolars, ja que és el calendari adoptat per a la programació. I, dins de cada capítol

tol, hi trobem explicats repetidament cadascun dels aspectes que defineixen el funcionament de la televisió: 1) l'estructura i el seu finançament, 2) la tecnologia i els mitjans disponibles, 3) la política informativa i educativa, i 4) els programes i els seus autors. Seguim l'evolució any rere any de cadascun d'aquests quatre temes.

Abans d'entrar en la matèria, l'autor dedica un capítol a la prehistòria de la televisió. Aquí coneixem els personatges que, tocats per les llums de la tecnologia i de la comunicació, experimenten fins a aconseguir la transmissió d'imatges en moviment. L'escocès John Baird, i els membres de la Reial Acadèmia de Ciències Britànica que van al seu pis del Soho londinenc a veure les proves i que decideixen que, ja que l'invent va bé, s'ha d'encarregar a la BBC que prepari el projecte d'una emissora de TV.

Això passava el 1926. El 1932 arriba el primer aparell a Barcelona. Baget sap qui el va importar i qui el va fer servir. També sap que a Ràdio Barcelona disposaven d'un belinògraf, aparell que transmet imatges fixes, i que l'enginyer Joaquín Sánchez-Cordovés s'interessa pel nou invent. Lámparas Z li deixa els laboratoris i l'utillatge que necessita, construeix un aparell com els de Baird i el 1934 es fan les primeres proves de TV a Barcelona, a la sala Werner, al carrer Bonsuccés.

Barcelona no era gaire diferent de Londres? I ara, ho és més o menys que fa seixanta anys? Al Soho hi estan radicades moltes productores independents de TV, les productores catalanes no són a prop del carrer Bonsuccés, un barri semblant al Soho, sinó que prefereixen instal·lar-se als barris de la zona alta. És clar que tampoc no són tan independents com ho són les britàniques!

Encara sabem més coses sobre les etapes de prova. I coneixem les empreses, els periodistes, els tècnics i fins i tot algun crític que al final dels anys quaranta posen les primeres pedres en el camí del nou mitjà de comunicació. També llegim que algunes d'aquestes pedres, com ara l'equip utilitzat en proves a la Fira de Mostres de Barcelona, són traslladades a Madrid quan el govern espanyol decideix impulsar seriosament la creació de TVE.

Baget ens explica el paper dels polítics: la reestructuració ministerial de 1951 havia creat el Ministerio de Información y Turismo; ens assabenta que el primer cap de programes prové del SEU i era un amic de Luis García Berlanga, i que el primer cap tècnic de TVE va ser Joaquín Sánchez-Cordovés.

Durant la lectura de la història de TVE i seguint els dos primers apartats de cada capítol observem com es va passar d'una empresa molt modesta a la gran empresa pública que va produir i emetre en règim de monopoli fins a la posada en funcionament de TV3, l'any 1984. En el text trobem, com de passada, informacions significatives. Per exemple, i és interessant de recordar-ho avui, que el primer país europeu a disposar de TV privades va ser la Gran Bretanya.

Seguint l'apartat dedicat a la política informativa i educativa, hi descobrim que alguns fonamentalistes feixistes podien ser interlocutors interessats en la difusió de cultura. Pot ser interessant, i una mica inquietant, comparar la seva actitud: voluntat de domini ideològic, vocació controladora, amiguisme; amb el comportament dels cínics mercantilistes que dirigeixen avui les TV: voluntat de domini econòmic, vocació desil·lustradora, amiguisme. Als primers anys de funcionament de TVE hi trobem diversos intents d'utilitzar el mitjà com un element per millorar el nivell cultural dels espectadors: *Bachillerato TV*, n'era un exemple, entre altres.

Com és lògic, l'últim punt de cada capítol, el dedicat als programes i als autors, és, de molt, el més llarg. La quantitat d'informació és immensa i està ordenada amb bon criteri, cosa que no és sempre evident. Aquest seria l'únic retret que es pot fer al llibre: la magnitud de la informació que ens plou a sobre pot, en algun moment, distreure l'atenció del fil argumental. Però, no estic gens segura de mantenir el retret, ja que no voldria prescindir de cap de les informacions que he llegit. Potser, i pensant sobretot en els lectors que no van viure sota el franquisme, caldria en alguns casos una presentació més organitzada. Baget no exhibeix gens la seva argumentació, la deixa una mica amagada entre tots els fets que descriu. És una opció que té a veure

amb el seu tarannà, que no li demana exhibir la seva solidesa intel·lectual. És ben segur que a partir d'aquest treball Baget serà sol·licitat per investigadors que voldran aprofundir al·gun dels camins suggerits.

No es tracta d'insistir encara en les notícies petites i grans que recordareu o descobrireu a través de la lectura: que va existir un cànon, en forma d'impost de luxe, que pràcticament no es cobrava; que TVE es va autofinançar a partir del 1964; qui i com va imposar la utilització del *play-back* per primera vegada; quants aparells de TV hi havia en funcionament en diversos moments de la història; que Adolfo Suárez va ser cap de programes; que Adolfo Marsillach va descobrir que també és escriptor; que els espectadors disfrutaven amb bones obres del teatre mundial; que la primera obra de teatre emesa va ser *La herida luminosa* i que la primera emissió en català va ser *La ferida lluminosa*.

Trobareu referències a les primeres reflexions sobre el llenguatge televisiu. No és teatre, no és cinema; però la gent de teatre i la gent de cinema tenien moltes coses a dir-hi. Quin és el paper del director?, i el del realitzador?, han de ser dues persones o una com, de fet, s'ha imposat? Tot això i moltes coses més, així és que rebeu una forta recomanació: llegiu Baget, un autor que no para d'escriure. Ja hi ha al carrer un altre llibre. Ara sobre la TV a Catalunya.

Muriel Casals

Català, Josep Maria, *La violación de la mirada: la imagen entre el ojo y el espejo*, Madrid: Fundesco, 1993.

¿Es posible pensar con imágenes o sólo pensamos con palabras? Las imágenes son el fruto de nuestra mirada, y crean una nueva realidad, que nos permite la nostalgia, recordar paraísos perdidos en el presente. Eso es lo que ofrece el mundo moderno de las imágenes de televisión. La violación de la mirada (premio Fundesco de Ensayo) estudia la relación que se establece entre imagen y realidad, desde la obra de arte más elaborada hasta el anuncio publicitario más casual. Son las

imágenes, y no la realidad, las que disparan nuestros recuerdos. Y debajo de todo, la pregunta que acecha a toda una disciplina, ¿Es posible un lenguaje de la imagen?

Para contestar esta pregunta, el libro de Català nos saca un billete para un viaje que pretende bucear en las articulaciones mentales de los sentimientos, lo que en otra época —no se sabe si hoy cercana de nuevo— se llamaba *viaje interior*.

Da vértigo pensar que nuestros recuerdos se alimentan de imágenes que no son sino simulacros de la realidad. Català, a través de su ensayo, nos proyecta por ese mundo que las personas hemos construido en nuestra memoria. Un viaje extraño que empieza y acaba sin que nuestro cuerpo físico note un cambio de decorado. Las imágenes caminan por nosotros, articulando un itinerario indistinguible del real.

Y el último paso que provocan las imágenes al construir la realidad, es poder actuar a distancia. Mediante el «zapping» nos encadenamos a esa vorágine de estímulos y paseamos por la realidad sentados en el sillón del salón. Català compara el mando a distancia con el rifle Winchester de John Wayne: por fin, donde ponemos el ojo creamos una realidad nueva y destruimos la anterior. Y nunca fallamos el tiro. Por nuestra mirada, encerrados en casa, desfila una realidad fugaz, que podemos intentar retener con el aparato de video. Y reproducimos esta imitación de la realidad en el marco del televisor, como antes enmarcaban las pinturas o las ventanas. Pero las imágenes que penetran por el televisor son eternamente cambiantes; abarcan toda la realidad, sustituyéndola definitivamente. Nuestro conocimiento de la actualidad sólo son imágenes, simulacros distantes de la realidad.

La violación de la mirada nos conduce a un viaje por la memoria y la imaginación. Un recorrido que parte de la antigüedad y navega a través de Sherlock Holmes, John Wayne, los anuncios publicitarios, los centros comerciales, los cómics, el telediario, los juguetes para niños, la realidad virtual, la muerte de Kennedy en el cine, la muerte de Oswald en televisión, las hamburgueserías y su relación con escudos heráldicos...